College voor Toetsen en Examens

MUZIEK HAVO

SYLLABUS CENTRAAL EXAMEN 2028

Versie 2, april 2026

CENTRALE EXAMENS VO

Toelichting:
Deze syllabus richt zich op het centraal examen muziek havo van 2028. Er zijn enkele kleine tekstwijzigingen ten opzichte van de syllabus 2027. Deze zijn geel gemarkeerd. Er is een kleine inhoudelijke verduidelijking op pagina 11.

Verantwoording:

© 2026 College voor Toetsen en Examens, Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Alles uit deze uitgave mag mits voorzien van een bronvermelding en zonder enige wijziging worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van het College. Het hergebruik van eventueel auteursrechtelijk beschermd werk van derden in dit werk is niet nader geregeld door het CvTE.

INHOUD

VOORWOORD **4**

1 INLEIDING **5**

2 VERDELING EXAMINERING CE/SE **6**

3 SPECIFICATIE VAN DE GLOBALE EINDTERMEN VOOR HET CE **7**
3.1 SUBDOMEIN A1: WAARNEMEN EN WETEN 7
3.2 SUBDOMEIN A2: ANALYSEREN EN INTERPRETEREN 7

4 HET CENTRAAL EXAMEN **8**
4.1 ZITTINGEN CENTRAAL EXAMEN 8
4.2 VAKSPECIFIEKE REGELS CORRECTIEVOORSCHRIFT 8
4.3 HULPMIDDELEN 8
4.4 VORM VAN TOETSING 8

BIJLAGE 1: EXAMENPROGRAMMA MUZIEK HAVO **9**

BIJLAGE 2. STOFOMSCHRIJVING VAN SUBDOMEINEN A1 (WAARNEMEN EN WETEN) EN A2 (ANALYSEREN EN INTERPRETEREN) **11**

VOORWOORD

De minister heeft de examenprogramma's op hoofdlijnen vastgesteld. In het examenprogramma zijn de exameneenheden aangewezen waarover het centraal examen (CE) zich uitstrekt: het CE-deel van het examenprogramma.

Het College voor Toetsen en Examens (CvTE) geeft in een syllabus, die jaarlijks verschijnt, een toelichting op het CE-deel van het examenprogramma. Behalve een beschrijving van de exameneisen voor een centraal examen kan een syllabus verdere informatie over het centraal examen bevatten. Bijvoorbeeld over een of meer van de volgende onderwerpen: specificaties van examenstof, begrippenlijsten, bekend veronderstelde onderdelen van domeinen of exameneenheden die verplicht zijn op het schoolexamen, bekend veronderstelde voorkennis uit de onderbouw, bijzondere vormen van examinering (zoals computerexamens), voorbeeldopgaven, toelichting op de vraagstelling, toegestane hulpmiddelen.

De functie van een syllabus is een leraar in staat te stellen zich een goed beeld te vormen van wat in het centraal examen wel en niet gevraagd kan worden. Naar zijn aard is een syllabus dus niet een volledig gesloten en afgebakende beschrijving van alles wat op een examen zou kunnen voorkomen. Het is mogelijk, al zal dat maar in beperkte mate voorkomen, dat op een CE ook iets aan de orde komt dat niet met zo veel woorden in deze syllabus staat, maar dat naar het algemeen gevoelen in het verlengde daarvan ligt.

Een syllabus is ook een hulpmiddel voor degenen die zichzelf op een centraal examen voorbereiden. Een syllabus kan ook behulpzaam zijn voor de producenten van leermiddelen en voor nascholingsinstanties. De syllabus is niet van belang voor het schoolexamen. Daarvoor zijn door de SLO handreikingen geproduceerd die niet in deze uitgave zijn opgenomen.

Deze syllabus geldt voor het examenjaar 2028. Syllabi van eerdere jaren zijn niet meer geldig en kunnen van deze versie afwijken. Voor het examenjaar 2029 wordt een nieuwe syllabus vastgesteld.
Het CvTE publiceert uitsluitend digitale versies van de syllabi. Dit gebeurt via Examenblad.nl (www.examenblad.nl), de officiële website voor de examens in het voortgezet onderwijs.
In de syllabi 2028 zijn de wijzigingen ten opzichte van de vorige syllabus voor het examenjaar 2027 duidelijk zichtbaar. De veranderingen zijn geel gemarkeerd. Er zijn diverse vakken waarbij de syllabus 2028 geen inhoudelijke veranderingen heeft ondergaan.

Een syllabus kan ook tussentijds worden aangepast, bijvoorbeeld als een in de syllabus beschreven situatie feitelijk veranderd is. De aan een centraal examen voorafgaande Septembermededeling is dan het moment waarop dergelijke veranderingen bekendgemaakt worden. Kijkt u voor alle zekerheid jaarlijks in september op Examenblad.nl.

Het CvTE stelt het aantal en de tijdsduur van de toetsen van het centraal examen vast en de wijze waarop het centraal examen wordt afgenomen. Deze vaststelling wordt gepubliceerd in het rooster voor de centrale examens en in de Septembermededeling.

Voor opmerkingen over syllabi houdt het CvTE zich steeds aanbevolen. U kunt die zenden aan info@cvte.nl of aan CvTE, Postbus 315, 3500 AH Utrecht.

De voorzitter van het College voor Toetsen en Examens,
Drs. J.H. (John) van der Vegt MPM

1 INLEIDING

Deze syllabus bestaat uit de tekst examenstof centraal examen en schoolexamen, gevolgd door een toelichting op de eindtermen van het theoretisch deel (domein A vak theorie). In de bijlagen bij die toelichting zijn een stofomschrijving en een begrippenlijst van de subdomeinen ‘Waarnemen en weten’ en ‘Analyseren en interpreteren’ opgenomen en is het globale examenprogramma bijgevoegd.

2 VERDELING EXAMINERING CE/SE

De formuleringen voor het eindexamen havo en vwo zijn grotendeels gelijkluidend met uitzondering van het kunnen volgen van een partituur voor vwo, sub domein A1: Waarnemen en weten.

Het centraal examen heeft betrekking op domein A.
Het CvTE stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast.
Het CvTE maakt indien nodig een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen.

Het schoolexamen heeft betrekking op:
- ten minste de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vak-onderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

Tabel: Examenstof muziek havo in CE en SE

Domein	**CE**	**moet in SE**	**mag in SE**
Domein A Vaktheorie			
Subdomein A1: Waarnemen en weten	X		X
Subdomein A2: Analyseren en interpreteren	X		X
Subdomein A3: Muziek en cultuur		X	
Domein B Praktijk			
Subdomein B1: Zingen en spelen		X	
Subdomein B2: Improviseren en componeren		X	
Domein C Oriëntatie op studie en beroep		X	

3 SPECIFICATIE VAN DE GLOBALE EINDTERMEN VOOR HET CE

3.1 SUBDOMEIN A1: WAARNEMEN EN WETEN

1 De kandidaat kan:
- een muzieknotatie volgen;
- klinkende eenvoudige ritmes en melodiefragmenten noteren;
- muzikale aspecten onderscheiden, herkennen en benoemen naar aanleiding van klinkende voorbeelden.

Toelichting
Het gaat hier om luistervaardigheid en muzikaal voorstellingsvermogen.
Voor specificaties van de luistervaardigheid en het muzikaal voorstellingsvermogen zie bijlage 1 "Stofomschrijving van subdomein A1 (Waarnemen en weten) en A2 (Analyseren en interpreteren)".

Het muzikaal voorstellingsvermogen houdt onder andere in: het volgen en het noteren van ritme/melodie.
- voor havo:
  - het invullen van ontbrekende noten in een gegeven melodie of ritme en het noteren van een ritme;
  - het kunnen volgen van een muzieknotatie.
- voor vwo:
  - het noteren van klinkende voorbeelden;
  - het kunnen volgen van een muzieknotatie of een partituur.

3.2 SUBDOMEIN A2: ANALYSEREN EN INTERPRETEREN

2 De kandidaat kan:
- muzikale structuren analyseren naar aanleiding van klinkende voorbeelden;
- muzikale processen interpreteren;
- zijn of haar muzikale beleving in verband brengen met de muzikale aspecten, betekenissen en functies van muziek.

Toelichting
De specificaties van de stof zijn opgenomen in bijlage 2 "Stofomschrijving van subdomein A1 (Waarnemen en weten) en A2 (Analyseren en interpreteren)". Indien sprake is van een technische term dan wordt daarmee bedoeld een van de begrippen zoals vermeld in bijlage 2.

4 HET CENTRAAL EXAMEN

4.1 ZITTINGEN CENTRAAL EXAMEN

Raadpleeg hiervoor het Examenblad, www.examenblad.nl

4.2 VAKSPECIFIEKE REGELS CORRECTIEVOORSCHRIFT

Raadpleeg hiervoor het Examenblad, www.examenblad.nl

4.3 HULPMIDDELEN

Raadpleeg hiervoor het Examenblad, www.examenblad.nl

4.4 VORM VAN TOETSING

Vanaf 2014 wordt de computer bij de centrale examens muziek havo en vwo als hulpmiddel gebruikt. Geluidsbestanden en vragen worden middels de computer aangeboden. Het is van belang dat er voor iedere leerling een computer met goede koptelefoon beschikbaar is tijdens het examen. De beantwoording en de correctie gebeurt op papier.

BIJLAGE 1: EXAMENPROGRAMMA MUZIEK HAVO

HET EINDEXAMEN

Het eindexamen bestaat uit het centraal examen en het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:
Domein A Vaktheorie
Domein B Praktijk
Domein C Oriëntatie op studie en beroep.

Het centraal examen

Het centraal examen heeft betrekking op domein A.
Het CvTE stelt het aantal en de tijdsduur van de zittingen van het centraal examen vast.
Het CvTE maakt indien nodig een specificatie bekend van de examenstof van het centraal examen.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op:
- de domeinen en subdomeinen waarop het centraal examen geen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: een of meer domeinen of subdomeinen waarop het centraal examen betrekking heeft;
- indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vak onderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

DE EXAMENSTOF

Domein A: Vaktheorie

Subdomein A1: Waarnemen en weten
1 De kandidaat kan:
- een muzieknotatie volgen;
- klinkende eenvoudige ritmes en melodiefragmenten noteren;
- muzikale aspecten onderscheiden, herkennen en benoemen naar aanleiding van klinkende voorbeelden.

Subdomein A2: Analyseren en interpreteren
2 De kandidaat kan:
- muzikale structuren analyseren naar aanleiding van klinkende voorbeelden;
- muzikale processen interpreteren;
- zijn muzikale beleving in verband brengen met de muzikale aspecten, betekenissen en functies van muziek.

Subdomein A3: Muziek en cultuur
3 De kandidaat kan:
- historische ordening aanbrengen in de ontwikkeling van muzikale vormen en genres;
- hem bekende werken plaatsen in de ontwikkelingslijn van muzieksoorten, in een geografische regio en een maatschappelijke context en kan daarbij verbanden leggen tussen cultuurhistorische perioden;
- hem onbekende werken plaatsen op basis van culturele, stilistische, vormtechnische en muziekhistorische argumenten;
- op basis van een probleemstelling een onderwerp uit de muziekgeschiedenis/muziekcultuur uitwerken en daarover verslag doen.

Domein B: Praktijk

Subdomein B1: Zingen en spelen

4 De kandidaat kan:
- een gevarieerd repertoire uitvoeren van één- en meerstemmige vocale en/of instrumentale muziek;
- onvoorbereid een melodie/muziekstuk spelen;
- een melodie treffen.

Subdomein B2: Improviseren en componeren

5 De kandidaat kan muziek improviseren en componeren, vanuit een probleemstelling en met weloverwogen gebruik van muzikale materialen en middelen.

Domein C: Oriëntatie op studie en beroep

BIJLAGE 2. STOFOMSCHRIJVING VAN SUBDOMEINEN A1 (WAARNEMEN EN WETEN) EN A2 (ANALYSEREN EN INTERPRETEREN)

havo	vwo
Stofomschrijving van subdomeinen A1 (waarnemen en weten) en A2 (analyseren en interpreteren)	
* = begrippen met een * worden in het CSE niet actief bevraagd. Dat wil zeggen dat de betreffende begrippen in de examentekst kunnen voorkomen in een vraagstelling of als antwoordmogelijkheid bij een meerkeuzevraag (herkennen), maar nooit worden bevraagd als antwoord op een open vraag (herkennen en benoemen). NB. Sommige begrippen zijn in deze syllabus anders geordend dan voorheen. Tevens zijn er begrippen toegevoegd, geschrapt, anders benoemd dan wel vervangen. De items a tot en met q worden in deze syllabus eerst algemeen beschreven (luistervaardigheid en voorstellingsvermogen CE), daarna volgt een gedetailleerde uitwerking (begrippen).	

a. ritme	
luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce	
havo	**vwo**
• onderscheiden van: - afwisseling van geluid en stilte - beweeglijke en statische figuren - regelmatige en onregelmatige beweging • herkennen en benoemen van: - notenwaarden, rusten en ritmische figuren • volgen en noteren van een ritme • interpreteren: - veranderingen en contrasten	• onderscheiden van: - afwisseling van geluid en stilte - beweeglijke en statische figuren - regelmatige en onregelmatige beweging • herkennen en benoemen van: - notenwaarden, rusten en ritmische figuren • volgen en noteren van een ritme • interpreteren: - veranderingen en contrasten - ritmische spanningen en ontspanningen - ritmische verdichting en verdunning - ritmische vergroting en verkleining
begrippen	
havo	**vwo**
• triool • break • fill • kickbeat	• antimetrische figuren: - duool - triool - kwintool • break • complementair ritme • fill • hemiool • kickbeat • motorisch ritme

• ritmisch ostinaat / ostinato • swing / triolenfeel • syncope • teleenheid • toonduur - notenwaarden: hele tot en met zestiende noot - rusten: hele tot en met zestiende rust - verlenging van een noot of rust met een punt - verbindingsboog	• polyritmiek • ritmisch ostinaat / ostinato • swing / triolenfeel / straight feel • syncope / ragged time (alleen in jazz) • teleenheid • toonduur - notenwaarden: hele tot en met tweeëndertigste noot - rusten: hele tot en met zestiende rust - verlenging van een noot of rust met een punt - verbindingsboog • ritmische verdichting / verdunning • ritmische vergroting / verkleining • vrij ritme

b. maat	
luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce	
havo	**vwo**
• herkennen en benoemen van: - maataccenten - maatsoorten - maatwisselingen • plaatsen van maatstrepen in een notenvoorbeeld	• herkennen en benoemen van: - maataccenten - maatsoorten - maatwisselingen • plaatsen van maatstrepen in een notenvoorbeeld
begrippen	
havo	**vwo**
• beat en backbeat • maataanduiding: - tweedelig - driedelig - onregelmatig • maatstreep • maatwisseling • opmaat	• beat en backbeat • maataanduiding: - tweedelig - driedelig - onregelmatig • maatstreep • maatwisseling • opmaat • polymetriek • puls • tactus • tegenaccent

c. tempo	
luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce	
havo	**vwo**
• herkennen en benoemen van: - goed te onderscheiden tempi in drie categorieën: langzaam, rustig en snel - tempowijzigingen • interpreteren van veranderingen en contrasten • interpreteren van tempokeuzes in: - een compositie - uitvoeringspraktijk	• herkennen en benoemen van: - goed te onderscheiden tempi in drie categorieën: langzaam, rustig en snel - tempowijzigingen • interpreteren van veranderingen en contrasten • interpreteren van tempokeuzes in: - een compositie - uitvoeringspraktijk
begrippen	
havo	**vwo**
• tempoaanduidingen: - klassiek: largo, adagio, andante, moderato, allegro, presto - jazz / pop: slow, medium, uptempo • tempowijzigingen: - accelerando - a tempo - ritenuto • beats per minute (bpm) • metronoom en manier van aanduiden	• tempoaanduidingen: - klassiek: lento, largo, adagio, andante, moderato, allegro, presto - jazz / pop: slow, medium, uptempo • tempowijzigingen: - accelerando - a tempo - ritenuto - rubato • beats per minute (bpm) • metronoom en manier van aanduiden

d. toonhoogte	
luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce	
havo	**vwo**
• volgen van een melodie • herkennen en interpreteren van: - melodische spanning en ontspanning - melodische verdichting en verdunning - veranderingen en contrasten • herkennen van melodische intervallen: - reine prime - kleine/grote secunde - kleine/grote terts - reine kwart - reine kwint - rein octaaf • noteren van een aangeboden melodie in de g-sleutel met maximaal drie voortekens	• volgen van een melodie • herkennen en interpreteren van: - chromatische effecten - melodische spanning en ontspanning - melodische verdichting en verdunning - veranderingen en contrasten • herkennen van melodische intervallen: - reine prime - kleine/grote secunde - kleine/grote terts - reine kwart - reine kwint - rein octaaf • noteren van een aangeboden melodie in de g- en f-sleutel met maximaal vier voortekens

begrippen	
havo	**vwo**
• het notenschrift: - absolute notennamen - g-sleutel - f-sleutel - voortekens: herstellingsteken, kruis, mol • chromatiek • glissando • melodische intervallen tot en met octaaf: - reine prime - kleine/grote secunde - kleine/grote terts - reine/overmatige kwart - verminderde/reine kwint - kleine/grote sext - klein/groot septiem - rein octaaf • transponeren • melodische verdichting / verdunning	• het notenschrift: - absolute notennamen - g-sleutel - f-sleutel - c-sleutel - voortekens: herstellingsteken, kruis, mol • chromatiek • glissando • melodische intervallen tot en met octaaf: - reine prime - kleine/grote secunde - kleine/grote terts - reine/overmatige kwart - verminderde/reine kwint - kleine/grote sext - klein/groot septiem - rein octaaf • transponeren • melodische verdichting / verdunning

e. toonsoort	
luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce	
havo	**vwo**
• herkennen en onderscheiden van tonale en atonale processen	• herkennen, onderscheiden en interpreteren van tonale en atonale processen • modaliteit
begrippen	
havo	**vwo**
• atonaliteit • dodecafonie • grondtoon • modulatie • parallelle toonsoort	• atonaliteit • bitonaliteit • polytonaliteit • dodecafonie, reeksen • melodische functies: - grondtoon - subdominant(toon) - dominant(toon) - leidtoon / leidtoonspanning • modaliteit: dorisch, frygisch, lydisch, mixolydisch • modulatie naar subdominant, dominant, parallelle en tertsverwante toonsoort • parallelle toonsoort • tertsverwantschap

• tonaliteit: majeur, mineur • toonladders: - grote tertstoonladder / majeur tot en met drie voortekens - kleine tertstoonladder / mineur tot en met drie voortekens: oorspronkelijk, harmonisch, melodisch - pentatoniek - chromatiek / chromatische toonladder / chromatische reeks	• tonaliteit: majeur, mineur • toonladders: - grote tertstoonladder / majeur tot en met zes voortekens - kleine tertstoonladder / mineur tot en met zes voortekens: oorspronkelijk, harmonisch, melodisch - Blues toonladder (1½-1-½-½-1½-1) - pentatoniek - heletoonstoonladder / heletoonsreeks - chromatiek / chromatische toonladder / chromatische reeks

f. dynamiek	
luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce	
havo	**vwo**
• herkennen en benoemen van het verloop van de dynamiek van een compositie, eventueel via een traditionele of grafische notatie • dynamiektekens noteren / invullen in een luistervoorbeeld, uitgaande van ten minste één gegeven teken • interpreteren van: - veranderingen en contrasten - effecten in de dynamiek	• herkennen en benoemen van het verloop van de dynamiek van een compositie, eventueel via een traditionele of grafische notatie • dynamiektekens noteren / invullen in een luistervoorbeeld, uitgaande van ten minste één gegeven teken • interpreteren van: - veranderingen en contrasten - effecten in de dynamiek
begrippen	
havo	**vwo**
• dynamiekaanduidingen: - fortissimo ff, forte f, mezzoforte mf, mezzopiano mp, piano p, pianissimo pp - crescendo < decrescendo > - sforzando sf • fade-out • overgangsdynamiek • terrassendynamiek, echodynamiek	• dynamiekaanduidingen: - fortissimo ff, forte f, mezzoforte mf, mezzopiano mp, piano p, pianissimo pp - crescendo < decrescendo > - sforzando sf • fade-out • overgangsdynamiek • terrassendynamiek, echodynamiek

g. samenklank	
luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce	
havo	**vwo**
• herkennen en benoemen van: eenstemmigheid, tweestemmigheid, driestemmigheid • herkennen van harmonische intervallen: - reine prime - kleine/grote terts - reine kwart - reine kwint - rein octaaf • herkennen, benoemen en onderscheiden van: - vormen van eenstemmigheid/ meerstemmigheid - spanning en ontspanning • volgen en herkennen van een akkoordenschema • noteren van een aangeboden akkoordenschema met maximaal drie verschillende gegeven akkoorden • interpreteren van veranderingen en contrasten	• herkennen en benoemen van: eenstemmigheid, tweestemmigheid, driestemmigheid • herkennen van harmonische intervallen: - reine prime - kleine/grote terts - reine kwart - reine kwint - rein octaaf • herkennen, benoemen en onderscheiden van: - vormen van eenstemmigheid/ meerstemmigheid: - spanning en ontspanning • volgen, herkennen en analyseren van een akkoordenschema • noteren van een aangeboden akkoordenschema met maximaal drie verschillende gegeven akkoorden • interpreteren van veranderingen en contrasten • vergelijken en beoordelen van verschillende interpretaties • volgen van een partituur
begrippen	
havo	**vwo**
• akkoord: grote drieklank / majeur en kleine drieklank / mineur, akkoordenschema • akkoordsymbolen*: aanduiding voor majeur (bijv. C, F, B*b*) en mineur (bijv. Cm, Dm, F#m) • twaalfmatig bluesschema • bourdon • orgelpunt • close harmony • consonant en dissonant • gebroken drieklank • homofonie, polyfonie en unisono	• akkoord: grote drieklank / majeur en kleine drieklank / mineur, akkoordenschema • harmonische functies: I (tonica/grondtoon), II*, IV (subdominant), V (dominant) • akkoordsymbolen: aanduiding voor majeur (bijv. C, F, B*b*), mineur (bijv. Cm, Dm, F#m) en dominant septiem (bijv. C7, E*b*7, B7) • albertijnse bas • partituur • twaalfmatig bluesschema • bourdon • orgelpunt • cadens • close harmony • cluster • consonant en dissonant • gebroken drieklank • homofonie, polyfonie en unisono

• harmonische intervallen tot en met het octaaf: - reine prime - kleine/grote secunde - kleine/grote terts - reine/overmatige kwart - verminderde/reine kwint - kleine/grote sext - klein/groot septiem - rein octaaf • tweeklank, drieklank	• harmonische intervallen tot en met het octaaf: - reine prime - kleine/grote secunde - kleine/grote terts - reine/overmatige kwart - verminderde/reine kwint - kleine/grote sext - klein/groot septiem - rein octaaf • klank laag / klankdichtheid • track(s) • tweeklank, drieklank

h. uitvoeringspraktijk	
luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce	
havo	**vwo**
• herkennen en benoemen van: - articulatiewijzen - speeltechnieken en effecten - uitvoeringswijzen • herkennen en benoemen van versieringen	• herkennen en benoemen van: - articulatiewijzen - speeltechnieken en effecten - uitvoeringswijzen • herkennen en benoemen van versieringen • een partituur volgen • verschillende uitvoeringen vergelijken en beoordelen • partij van transponerende blaasinstrumenten in bes en es klinkend noteren
begrippen	
havo	**vwo**
• articulatie: - legato, portato, staccato • frasering • speeltechnieken en effecten: - aanslaan / tokkelen (gitaar) - aanslaan / raspen / schudden (slaginstrumenten) - distortion - glissando - strijken / pizzicato - roffel - scratchen - slappen (basgitaar) • uitvoeringswijzen: - 8 boven of onder de sleutel - a capella	• articulatie: - legato, portato, staccato, accent • frasering • speeltechnieken en effecten: - aanslaan / tokkelen / slide (gitaar) - aanslaan / raspen / schudden (slaginstrumenten) - brushes (snaredrum) - demper (koperen blaasinstrumenten) - distortion - glissando - strijken / arco - pizzicato - roffel - scratchen - slappen (basgitaar) • uitvoeringswijzen: - 8 boven (8va) of onder (8va basso) de sleutel - a capella

- akoestisch - arrangement - blue note - call-and-response / vraag-en-antwoord - cover - da capo al fine, dal segno, coda - dirty intonation - elektronisch - fermate - herhalingstekens - instrumentatie - leadzanger - melismatisch / melisme - partituur - slaggitaar en sologitaar (leadgitaar) - stemgebruik: (human) beatbox, rappen, scat vocal, vibrato - tutti – solo - unplugged - versiering	- akoestisch - arpeggio - arrangement - blue note - call-and-response / vraag-en-antwoord - cover - da capo al fine, dal segno, coda - deejaymix - dirty intonation - double time - elektronisch - fermate - generale pauze - herhalingstekens - instrumentatie - leadzanger - melismatisch / melisme - (grafische) partituur - slaggitaar en sologitaar leadgitaar) - stemgebruik: (human) beatbox, rappen, scat vocal, vibrato - syllabisch - transponerende blaasinstrumenten in bes en es - turntablism - tutti – solo - unplugged - versiering

i. klankkleur	
luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce	
havo	**vwo**
• herkennen en benoemen van de in de begrippenlijst genoemde instrumenten, combinaties en orkesten & ensembles • herkennen en benoemen van de in de begrippenlijst genoemde zangstemmen • het verschil tussen de in de begrippenlijst genoemde instrumenten, zangstemmen en orkesten & ensembles maar niet het verschil tussen: - beatring - tamboerijn - cabasa - guiro - rasp - claves - woodblock - maraca(s) - shaker - tamtam - gong - klokkenspel – celesta - xylofoon - marimba - bongo('s) - conga('s) – djembé - luit - gitaar (tot 1750) - viola da gamba - cello (tot 1750) - keyboard – synthesizer	• herkennen en benoemen van de in de begrippenlijst genoemde instrumenten, combinaties en orkesten & ensembles • herkennen en benoemen van de in de begrippenlijst genoemde zangstemmen • het verschil tussen de in de begrippenlijst genoemde instrumenten, zangstemmen en orkesten & ensembles maar niet het verschil tussen: - beatring - tamboerijn - cabasa - guiro - rasp - claves – woodblock - maraca(’s) – shaker - tamtam – gong - klokkenspel – celesta - xylofoon – marimba - bongo('s) - conga('s) – djembe - hobo – althobo - trompet - cornet* - tuba - sousafoon* - luit - gitaar (tot 1750) - viola da gamba - cello (tot 1750) - keyboard – synthesizer - mezzosopraan - sopraan / alt - countertenor - sopraan / alt - bariton - tenor / bas

• interpreteren van klankprocessen zoals contrast, menging en verschuiving	• interpreteren van klankprocessen zoals contrast, menging en verschuiving
begrippen	
havo	**vwo**
• slaginstrumenten idiofonen: - beatring - bekkens/cymbals - bekkens - buisklokken - cabasa, guiro / rasp - castagnetten, claves, - woodblock - cowbell - hihat (gesloten en open) - klokkenspel / celesta - maraca(‘s) / shaker - tamtam / gong - triangel - vibrafoon - xylofoon / marimba membranofonen: - bassdrum/kick(drum) - bongo('s), conga('s), djembé - floortom - grote trom - kleine trom/snaredrum - pauk(en) - tamboerijn - tomtoms drumstel bestaande uit: - bassdrum/kick(drum), cymbals/bekkens, floortom, hihat, snaredrum, tomtoms	• slaginstrumenten idiofonen: - beatring - bekkens/cymbals - bekkens - buisklokken - cabasa, guiro / rasp - castagnetten, claves, - woodblock - cowbell - hihat (gesloten en open) - klokkenspel / celesta - maraca(‘s) / shaker - tamtam / gong - triangel - vibrafoon - xylofoon / marimba membranofonen: - bassdrum/kick(drum) - bongo('s), conga('s), djembé - floortom - grote trom - kleine trom/snaredrum - pauk(en) - tamboerijn - tomtoms latin percussion: - cabasa, guiro / rasp, claves, cowbell, maraca(‘s) / shaker, bongo('s), conga('s) drumstel bestaande uit: - bassdrum/kick(drum), cymbals/bekkens, floortom, hihat, snaredrum, tomtoms
• blaasinstrumenten houten blaasinstrumenten: - blokfluit - panfluit - (dwars)fluit / piccolo - hobo - klarinet - fagot - saxofoon (sopraan-, alt-, tenor-, bariton-) koperen blaasinstrumenten: - trompet - hoorn - trombone - tuba	• blaasinstrumenten houten blaasinstrumenten: - blokfluit - panfluit - (dwars)fluit / piccolo - hobo / althobo - klarinet - fagot - saxofoon (sopraan-, alt-, tenor-, bariton-) - kromhoorn koperen blaasinstrumenten: - trompet - cornet* - hoorn - trombone - tuba / sousafoon *

blaas-/toetsinstrumenten: - accordeon - (kerk-, pijp-)orgel overige blaasinstrumenten: - mondharmonica	blaas-/toetsinstrumenten: - accordeon - (kerk-, pijp-)orgel overige blaasinstrumenten: - mondharmonica
• snaarinstrumenten: getokkeld: - akoestische gitaar - elektrische gitaar - basgitaar - harp - klavecimbel - luit	• snaarinstrumenten: getokkeld: - akoestische gitaar - elektrische gitaar - basgitaar - banjo - harp - klavecimbel - luit - sitar
gestreken: - viool - altviool - cello - contrabas - viola da gamba	gestreken: - viool - altviool - cello - contrabas - viola da gamba
aangeslagen: - piano	aangeslagen: - piano
• elektronische en elektrisch versterkte instrumenten: - basgitaar - elektrische gitaar - (elektronisch) orgel - keyboard/synthesizer - drumcomputer	• elektronische en elektrisch versterkte instrumenten: - basgitaar - elektrische gitaar - (elektronisch) orgel - keyboard/synthesizer - drumcomputer - sampler
• de menselijke stem: sopraan, alt, tenor, bas	• de menselijke stem: sopraan, mezzosopraan, alt, countertenor, tenor, bariton, bas
• orkesten en ensembles vocale ensembles (koren): - achtergrondkoor/backing vocals - gemengd koor - kinderkoor - mannenkoor - vrouwenkoor	• orkesten, ensembles vocale ensembles (koren): - achtergrondkoor/backing vocals - gemengd koor - kinderkoor - mannenkoor - vrouwenkoor
instrumentale ensembles (orkesten): - concerto grosso - harmonie, fanfare, - brassband - strijkorkest, strijkers, strings - symfonieorkest	instrumentale ensembles (orkesten): - concerto grosso / barokorkest - harmonie, fanfare, - brassband - strijkorkest, strijkers, strings - symfonieorkest

kleinere en gemengde ensembles: - duet - duo - trio - kwartet - strijkkwartet - bigband - jazzcombo - rockgroep/popgroep	kleinere en gemengde ensembles, kamermuziek en secties: - duet - duo - trio - kwartet - strijkkwartet - bigband - jazzcombo - melodiesectie - ritmesectie - rockgroep/popgroep

j. melodische relaties	
luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce	
havo	**vwo**
• herkennen en benoemen van: - melodische figuren - melodische relaties - melodische veranderingen - motiefverwerking - contrast en ontwikkeling • analyseren van muzikale zinnen	• herkennen en benoemen van: - melodische figuren - melodische relaties - melodische veranderingen - motiefverwerkingstechnieken - contrast en ontwikkeling • analyseren van muzikale zinnen • interpreteren van: - periodische zinsbouw en de doorbreking daarvan - motiefverwerking
begrippen	
havo	**vwo**
• basso continuo • break • contour * • fills • melisme / melismatisch • motief • muzikale zin, voor- en nazin • ostinato • riff • sequens • thema • voortspinnen • walking bass	• basso continuo • break • contour * • fills • leitmotiv / leidmotief • melisme / melismatisch • melodievoering • motief • muzikale zin, voor- en nazin / frase • ostinato • periodische zinsbouw • riff • sample • sequens • thema • voortspinnen • walking bass

k. dansen	
luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce	
havo • menuet	**vwo** • vergelijkenderwijs herkennen van: - pavane en gaillarde • herkennen van: - menuet - sarabande
begrippen	
havo • menuet • mars • wals	**vwo** • suite: - gaillarde - menuet - pavane - sarabande • mars • rag(time) • wals

l. variatie	
luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce	
havo • herkennen en benoemen van: - improvisatie - variatie - ostinate bas • herkennen en volgen van: - een bepaald gegeven wanneer dit gevarieerd wordt	**vwo** • herkennen en benoemen van: - improvisatie - aard van variatie - ostinate bas • herkennen en volgen van: - een bepaald gegeven wanneer dit gevarieerd wordt • analyseren en beschrijven van de aard van de variatie
begrippen	
havo • improvisatie	**vwo** • improvisatie • kreeft • omkering

• variatie variaties op een: - akkoordenschema, onder andere het bluesschema - ostinate bas - thema, waaronder melodische variatie, ritmische variatie, tonale / harmonische variatie	• variatie variaties op een: - akkoordenschema, onder andere het bluesschema - ostinate bas - thema, waaronder melodische variatie, ritmische variatie, tonale / harmonische variatie

m. concerterende structuren	
luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce	
havo	**vwo**
• herkennen van: - cadens in een soloconcert - dubbelkorigheid • identificeren van een solo-instrument in een soloconcert • onderscheiden in een concerto grosso van: - concertino - tutti • interpreteren van de rol van het solo-instrument ten opzichte van het orkest	• herkennen van: - cadens in een soloconcert - dubbelkorigheid • identificeren van een solo-instrument in een soloconcert • onderscheiden in een concerto grosso van: - concertino - tutti • interpreteren van de rol van het solo-instrument ten opzichte van het orkest
begrippen	
havo	**vwo**
• (solo)cadens • concerto grosso • concertino, tutti • dubbelkorigheid • soloconcert	• (solo)cadens • concerto grosso • concertino, tutti • dubbelkorigheid • soloconcert

n. symfonische structuren	
luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce	
havo	**vwo**
• vaststellen van contrastwerking d.m.v. bijvoorbeeld: - blazers - strijkers - hard - zacht - homofoon - polyfoon - majeur - mineur - snel - langzaam - tutti - solo - unisono - meerstemmigheid	• vaststellen van contrastwerking d.m.v. bijvoorbeeld: - blazers - strijkers - hard - zacht - homofoon - polyfoon - majeur - mineur - snel - langzaam - tonica - dominant - tutti - solo - unisono - meerstemmigheid • interpreteren: - met behulp van een partituur volgen en analyseren van hoofdvormstructuren
begrippen	
havo	**vwo**
• contrastwerking • hoofdvorm: - expositie: thema I, overgangszin, thema II - doorwerking - reprise: thema I, verbindingszin, thema II - coda • klassieke vierdeling van een symfonie • menuet als derde deel van een symfonie • toonsoorten gekoppeld aan hoofdvorm	• contrastwerking • hoofdvorm: - inleiding - expositie: thema I, overgangszin, thema II, slotgroep - doorwerking - reprise: thema I, verbindingszin, thema II, slotgroep - coda • klassieke vierdeling van een symfonie • menuet als derde deel van een symfonie • ouverture • toonsoorten gekoppeld aan hoofdvorm

o. compositietechnieken, homofone en polyfone structuren	
luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce	
havo	**vwo**
• herkennen, benoemen en onderscheiden van eenstemmige en meerstemmige schrijfwijzen • herkennen en benoemen van homofone en polyfone structuren • volgen van steminzetten	• herkennen, benoemen en onderscheiden van eenstemmige en meerstemmige schrijfwijzen • herkennen en benoemen van homofone en polyfone structuren • volgen van: - cantus firmus - steminzetten • interpreteren: - met behulp van een partituur volgen en analyseren van een fuga(vorm)

begrippen	
havo	**vwo**
• canon	• canon • cantus firmus • doorimitatie
• fuga en fuga-expositie	• fuga: - expositie - divertimento - doorwerking - stretto - coda
• homofonie • imitatie • polyfonie	• homofonie • imitatie • polyfonie • omkering/spiegeling • seriële technieken • stemparen
• stemvoeringsaspecten: - parallelle beweging - tegenbeweging - tegenmelodie - tegenstem - tweede stem	• stemvoeringsaspecten: - parallelle beweging - tegenbeweging - tegenmelodie - tegenstem - tweede stem • vergroting en verkleining
• unisono	• unisono

p. liedsoorten, mis, oratorium, opera, musical	
luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce	
havo	**vwo**
• herkennen en onderscheiden van liedvormen	• herkennen en onderscheiden van liedvormen
• herkennen van: - aria - recitatief	• herkennen van: - aria - recitatief (secco en accompagnato)
• interpreteren van de relatie tussen tekst en lied	• interpreteren van de relatie tussen tekst en lied
• interpreteren van tekstuitbeelding in aria's, songs en koren	• interpreteren van tekstuitbeelding in aria's, songs en koren
begrippen	
havo	**vwo**
• liederen naar soort: - blues - geestelijk lied	• liederen naar soort: - blues - geestelijk lied - gospel

- kunstlied - (pop)song - volkslied • aria • cantate, oratorium, passie • musical • opera, operette • recitatief • song	- kunstlied - madrigaal - motet - (pop)song - spiritual - standard - volkslied - worksong • naar vorm: - coupletlied - doorgecomponeerd lied - gevarieerd coupletlied • aria • cantate, oratorium, passie • mis • musical • opera, operette • ouverture • recitatief: - recitativo secco - recitativo accompagnato • requiem • song

q. vorm	
luistervaardigheid en voorstellingsvermogen ce	
havo	**vwo**
• volgen en noteren van een vormschema • herkennen van refreinen in een rondo	• volgen en noteren van een vormschema • herkennen en analyseren van een rondo
begrippen	
havo	**vwo**
• bridge • couplet/verse • intro/inleiding/voorspel • naspel/coda • prechorus • refrein/chorus • tussenspel • rondo en rondorefrein • vormschema (letterschema zo nodig met accenten)	• bridge • couplet/verse • intro/inleiding/voorspel • naspel/coda • prechorus • refrein/chorus • tussenspel • rondo en rondorefrein • vormschema (letterschema zo nodig met accenten) • vrije vorm

Addendum

klankkleur:
Bij het benoemen van instrumenten moet men zich niet laten leiden door het (foutieve) spraakgebruik of de lokale gewoonte. Een aantal voorbeelden van benamingen die niet toegestaan zijn:

juiste benaming	niet goed
kleine trom/snaredrum	trommel
maraca('s), shaker	sambaballen
blokfluit	fluit
panfluit	fluit
trombone	schuiftrompet

uitzondering op het bovenstaande:

allebei goed
dwarsfluit of fluit
gong of tamtam

intervallen:

Zowel bij 'd. toonhoogte' als bij 'g. samenklank' bestaat er een onderscheid tussen de intervallen die op gehoor herkend moeten worden enerzijds en intervallen die slechts in notenschrift gekend dienen te worden anderzijds. Bij de kop 'luistervaardigheden en voorstellingsvermogen ce' staan steeds de intervallen die auditief gekend worden verondersteld als er specifiek naar een interval gevraagd wordt. Bij 'begrippen' staan de intervallen die niet op zichzelf aan luistervaardigheid zijn gekoppeld.

NB Bij een opdracht waar er meer melodische/harmonische context is (zoals bijvoorbeeld een melodisch dictee) kan er wel een enkele keer een sprong voorkomen die niet als los interval zal worden bevraagd. Hierbij wordt altijd rekening gehouden met de muzikale context, waardoor een dergelijke situatie ook op te lossen is zonder het herkennen van die specifieke sprong.

COLLEGE VOOR TOETSEN EN EXAMENS

Het College voor Toetsen en Examens is namens de overheid verantwoordelijk voor de kwaliteit en het niveau van de centrale examens en toetsen in Nederland. Het heeft verschillende examens en toetsen onder zijn hoede.

cvte.nl

SAMEN BOUWEN WE AAN GOEDE TOETSEN EN EXAMENS

Centrale Eindtoets primair onderwijs: de eindtoets die de overheid aanbiedt aan leerlingen uit groep 8. De uitkomst is een advies voor het best passende brugklastype.
Centraleeindtoetspo.nl

Centrale examens voortgezet onderwijs: het centrale deel van de eindexamens vmbo, havo of vwo. Het diploma geeft toegang tot passend vervolgonderwijs.
Examenblad.nl

Staatsexamens voortgezet onderwijs: examens voor iedereen die individueel of op vso-scholen niet in staat is via het regulier voortgezet onderwijs examen af te leggen.
Staatsexamensvo.nl

Centrale examens middelbaar beroepsonderwijs: centrale examens Nederlandse taal en Engels voor studenten in het mbo. De uitkomst is onderdeel van het mbo-diploma.
Examenbladmbo.nl

Staatsexamens Nederlands als tweede taal: examens Nederlandse taal voor iedereen die Nederlands niet als moedertaal heeft. Het diploma toont aan dat het Nederlands voldoende is voor werk of opleiding.
Staatsexamensnt2.nl